

УДК 159.923.2

В. О. Климчук

Received June 30, 2013;

Revised September 12, 2013;

Accepted October 3, 2013.

МОТИВАЦІЙНІ ДИСКУРСИ СУЧАСНОСТІ: ВІД МЕТАФОРИ «ВІДПОВІДНОСТІ» ДО МЕТАФОРИ «СТАНОВЛЕННЯ»

Сучасна психологія мотивації стикається із новими проблемами, зокрема домінуванням постнекласичної наукової парадигми, у рамках якої на зміну класичній «об'єкт-суб'єктній» та некласичній «суб'єкт-суб'єктній» діадам приходять «суб'єкт-суб'єкт-контекстна» тріада. Відтак, психологія мотивації, з одного боку, стикається з необхідністю стати соціальною психологією мотивації, з другого – набути динамічності, яка б відповідала динамічності змін людини в сучасному світі, з третього – не втратити при цьому науковості й практичності. Проаналізувавши сучасні наукові тексти з психології мотивації, виділяємо домінування чотирьох дискурсів – автентичності, оцінювання, експансії та конструювання – вивчення яких, у свою чергу, відкриває їхній перехідний статус від метафори «відповідності», яка закладена в дискурсах оцінювання, автентичності й експансії, до метафори «становлення» (дискурс конструювання). Зроблено висновок, що в рамках дискурсу конструювання психологія мотивації відповідає на всі виклики постмодерну й інтегрується з сучасною постнекласичною науковою парадигмою.

Ключові слова: автентичність, метафора «відповідності», метафора «становлення», мотиваційний дискурс, самоактуалізація, самодетермінація.

Klymchuk V. O. Modern Motivational Discourses: from «Correspondence» Metaphor to «Becoming» Metaphor. Modern psychology of motivation is faced with new challenges, in particular – growing dominance of postnonclassical scientific paradigm within which to replace the classical «object-subject» and non-classical «subject-subject» dyad comes «subject-subject-context» triad. Thus psychology of motivation, first, lyfaces the need to be social psychology of motivation, secondly, the dynamic changes of a human in the modern world, and thirdly, does not lose its scientific and practicality. The conclusions about dominant position of four discourses in field of psychology of motivation (authenticity discourse, evaluation discourse, expansion discourse and construction discourse) are made on the basis of modern scientific texts reviews. The analysis of these three discourses leads us to understanding of theirs transitional status (from metaphor «correspondence» (authenticity, evaluation and

expansion discourses) to metaphor «becoming» (construction discourse)). It is concluded that within the discourse of construction psychology motivation respond to all the challenges of postmodernism and integrates with modern postnonclassical scientific paradigm.

Keywords: authenticity, metaphor «correspondence», metaphor «becoming», motivational discourse, self-actualization, self-determination.

Климчук В. А. Мотивационные дискурсы современности: от метафоры «соответствия» к метафоре «становления». Современная психология мотивации сталкивается с рядом новых проблем, в частности – с нарастающим доминированием постнеклассической научной парадигмы, в рамках которой на смену классической «объект-субъектной» и неклассической «субъект-субъектной» диадам приходит триада «субъект-субъект-контекст». Таким образом, психология мотивации сталкивается с необходимостью стать социальной психологией мотивации, столь же динамичной, как и состояние человека в современном обществе, и при этом не потерять научности и практичности. Проанализировав современные научные тексты по психологии мотивации, выделяем доминирование четырех дискурсов – аутентичности, оценивания, экспансии и конструирования – изучение которых, в свою очередь, приводит к пониманию их переходного статуса от метафоры «соответствия» (дискурс аутентичности, оценивания, экспансии) к метафоре «становления» (дискурс конструирования). Делается вывод о том, что в рамках дискурса конструирования психология мотивации отвечает на все вызовы постмодерна и интегрируется с современной постнеклассической научной парадигмой.

Ключевые слова: аутентичность, метафора «соответствия», метафора «становления», мотивационный дискурс, самоактуализация, самодетерминация.

Постановка наукової проблеми та її значення. «Мотив» є однією із базисних психологічних категорій (А. В. Петровський та ін. [9]), а категорія мотиву відповідає реальності як «... системи особливих предметно-орієнтованих енергетично-динамічних відносин суб'єкта із дійсністю, заданої взаємодією природних і соціокультурних начал у його психічній організації» [9, 204]. К. Данцигер [1717] відзначає, що наукова психологія мотивації, як і вся її термінологія, є цілком конструкцією міжвоєнного періоду – 20–30-х років ХХ ст. – і пов'язує її розробку (у США) із певними соціально-економічними процесами того часу: популяризацією психоаналізу і його глобальним екскурсом у проблеми спричинення людської поведінки (відповідно, конкуренцією і бажанням офіційної науки мати першість у цій царині), проблемами освіти (усвідомлення можливості втрати учнями бажання на-

вчатися і відсутністю адекватних пояснень), появою сфери профорієнтації (і залученням через неї психологів до сфери практики), включенням психологів у вирішення проблем реклами (приміром, відкриття ще у 1925 р. того, що найефективнішою рекламою є та, яка створює «нові бажання»), запит промисловості на вирішення проблем небажання працювати та задоволення роботою (у зв'язку відсутності результатів від простих винагород і покарань).

Глобальними проблемами розвитку сучасної психології мотивації Д. О. Леонт'єв називає домінування аристотелівсько-картезіанської картини світу, що виявляється в підвищеній увазі до раціональних механізмів, домінуванні кількісних методів, ригідній дихотомії внутрішнього-зовнішнього, увага до структур, а не до зв'язків. Перспективи такі: *співвідносність* (розгляд джерел мотивації через призму стосунків між індивідом і світом), *телеологічність* (підвищення уваги до смислових і цільових контекстів людської активності), *соціокультурна зумовленість* (розгляд змісту і структури мотивації людини як засвоєної частково з колективної ментальності), *особистісність* (мотивація – це завжди мотивація особистості, навіть коли людина не в змозі її контролювати, причини цього віднаходяться в особистості) [05].

Крім того, можна зробити висновок про вроженість мотиваційних процесів їх у соціокультурні контексти відповідних країн та історичних періодів. Постмодерний погляд на особистість постулює її унікальність, множинність-ризомність, лінгвістичність, відпочаткову діалогічність і соціальність (К. Джерджен [20], Т. М. Титаренко [10], Н. В. Чепелева [12] й ін.). Відповідно, ціннішим завданням є не критика, а аналіз сучасного дискурсивного поля психології мотивації з метою виділення найвпливовіших мотиваційних дискурсів і розгляд їх як таких, що репрезентують окремі фрагменти образу людини, який конструюється тут-і-тепер науковцями, засобами масової інформації, соціальними мережами, іграми, політикумом тощо. **Мета статті** – сконцентрувати увагу на науково-психологічних мотиваційних дискурсах сучасності, образах особистості, в них імпліцитно присутніх та їх трансформаціях у відповідь на виклики постмодерну.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Аналіз масиву сучасних наукових і прикладних текстів із психології мотивації, вітчизняних і закордонних, дає змогу виділити *три* домінуючі дискурси, яким відповідає низка базисних теорій – дискурс «автентичності» (теорія самоактуалізації А. Маслоу, теорія самодетермінації Е. Дісі, Р.

Раяна), дискурс «оцінювання» (теорія загальних очікувань В. Врума, Дж. Кемпбелла, теорія справедливості Дж. Адамса, теорія постановки цілей Е. Лока), дискурс «експансії» (теорія мотивації досягнення, теорії владної та афіліативної мотивації Д. МакКлеланда, Дж. Верроф, Д. Вінтер, Н. Бішоф, С. Ксьонзські, А. Меграбяна) – та дискурс-щонароджується, дискурс «конструювання» (соціально-конструкціоністські моделі мотивації Е. Сіван [2828], Д. Хіккі [22], соціокультурні теорії мотивації, розроблені в руслі ідей Л. С. Виготського [1616; 30], інтеракційна концепція владної мотивації В. О. Васютинського, нелінійна модель мотиваційної сфери особистості В. О. Бодрова, Г. В. Ложкіна, О. М. Плюща).

Дискурс автентичності. Поняття самоактуалізації, яке виникло в руслі гуманістичного підходу, «третьої сили» – в роботах К. Гольдштейна (як тенденція організму до повної актуалізації своєї «природи», здібностей, можливостей) [2121], К. Роджерса (прагнення до самоактуалізації як вроджена характеристика, як тенденція до проявлення усіх здібностей тією мірою, якої це сприяє розвитку особистості) [2624] – стало наріжним каменем цілісної концепції мотивації особистості А. Маслоу [020]. Д. О. Леонтьєв [06] говорить про три теорії мотивації відповідно до тих трансформації, які вони зазнавали у ході ускладнення і генезису поглядів їх автора. *Перша теорія мотивації* відзначена заміною поняття «інстинкти» на «базові потреби», які, як і інстинкти, вроджені, але можуть лишитися нерозвинутими через соціокультурні чинники, та виділенням 5 груп базових потреб, ієрархічно розташованих у структурі особистості (піраміда А. Маслоу): фізіологічні потреби, потреби в безпеці, контактах, визнанні й самоактуалізації. Образ-ідеал – людина, яка задовольнила перші 4 групи потреб і надалі – перебуває у процесі самоактуалізації. *Друга теорія мотивації* – відмова від жорсткої ієрархізації потреб, розмежування «дефіцитарних» та «буттєвих» мотиваційних процесів, введення поняття «мотивації розвитку», яка власне і спонукає людину до руху по піраміді вгору до самоактуалізації, яка вже набуває ціннісного статусу. Образ-ідеал – людина, яка перебуває в русі до найвищої цінності – самоактуалізації. *Третя теорія мотивації* – поява концепції мета-мотивації, яка виникла внаслідок зміщення акцентів із процесів розвитку на процеси буття-в-світі; розгляд самоактуалізації як переходу від «неістинних» життєвих проблем (невротичних, інфантильних)

до «істинних» (екзистенційних, сутнісних). Відповідно, образ-ідеал – людина, яка здійснила цей перехід, живе по-той-бік самоактуалізації, має мета-мотивацію і мета-потреби, якими по-суті є вищі цінності істини, добра, краси і т.д.

Теорія самодетермінації Е. Дісі і Р. Раяна [1818], яка на сьогодні одна з найавторитетніших у світі, так само бере свій початок із постулату про базові потреби, які автори називають «психологічними» – у автономності-самодетермінованості, компетентності та стосунків із іншими людьми – та наявності двох основних форм мотивації, які виростають із цих потреб: внутрішньої (за їх задоволення) та зовнішньої (за їх незадоволення), між якими є кілька перехідних форм, зокрема інтродюкована чи ідентифікована мотивація, або ж амотивація. Одним із напрямів розвитку теорії є дослідження у царині «щоденного добробуту» (daily well-being) [2523], а у ширшому фреймі здійснюється вихід на ціннісний рівень у поняттях гедоністичного добробуту (hedonic well-being, щастя як результат отримання задоволення та уникнення страждань) та евдаймонічного добробуту (eudaimonic well-being, щастя як самореалізація, максимально повне людське функціонування) [2725]. Характеризуючи глобальні результати проведених досліджень і теоретичних їх узагальнень, можна висувати: задоволення базових психологічних потреб має своїм результатом появу внутрішньої мотивації (мотиваційний рівень), вищий рівень та якість виконання діяльності (діяльнісний рівень), приносить людині почуття щоденного добробуту (внутрішньо-психологічний рівень) та спонукає до руху в напрямі евдаймонічного добробуту (ціннісний рівень). При такому розгляді стає помітно: а) генезис концепції Е. Дісі-Р. Раяна близький до генезису теорії самоактуалізації – початок із потреб, і вихід на буття-в-світі й цінності, б) червоною ниткою проходить ідея існування внутрішньої сутності – в цьому випадку такої, що вимагає задоволення базових психологічних потреб, а якщо не вимагає – то це результат впливу соціуму й обставин життя, в) присутній ідеал, відповідність якому є дуже бажаною і цінною, і такою, що дає людині відчуття щастя, а роботодавцеві, вчителю, медику, психологу – ефективного працівника, учня, пацієнта, клієнта, не обтяженого внутрішнім конфліктом, стресом чи емоційним вигоранням.

Автентичність як «...визнання унікальності, неповторності окремої людини та індивідуальних способів вирішення нею проблем свободи, відповідальності, вибору, пошуку сенсу життя... питання про відповідність її буття-в-світі внутрішній природі» (за О. М. Кочубейник [4, 11]) – центральний дискурс, характерний описаним теоріям. У контексті проблеми розуміння людської мотивації йдеться про визнання існування певних внутрішніх «потребово-мотиваційно-ціннісних» сутностей, іманентно властивих людській природі, відповідність яким є надзвичайно важливою і бажаною, такою, що характеризує цілісну, здорову, щасливу особистість (потреба в самоактуалізації, мета-мотиви, Б-цінності, потреби в почуттях автономності, компетентності та стосунках, нужди як генерально-спрямовуючого вектора особистості). Також можна виявити ще одну імпліцитно-закладену мета-відповідність – відповідність людини певному ідеальному образу повноцінно-функціонуючої особистості (К. Роджерс), самоактуалізованої особистості (А. Маслоу), самодетермінованої особистості, яка живе у стані щоденного добробуту (Е. Дісі, Р. Раян).

Дискурс оцінювання з'явився у психології мотивації після її зближення з когнітивною та організаційною психологією. Основний зміст цих теорій – розгляд людини як «істоти, що оцінює та очікує»: у теорії загальних очікувань – оцінка співвідношення між власними докладеними зусиллями, якістю роботи, результатом та його цінністю [2929]; у теорії справедливості – оцінка співвідношення власних зусиль / результату і зусиль інших / результатів [1]; у теорії постановки цілей – роботодавець очікує, що працівник зі складнішими цілями досягне вищого результату [2318]. Власне, закономірності взаємозв'язків між усіма проміжними етапами оцінювання своєї поведінки в зовнішньому світі і є предметом розгляду цих теорій. Образ-ідеал теорій, що існують у межах дискурсу оцінювання – максимально раціональна особистість, яка знає про свої бажання, усвідомлює всі взаємозв'язки, і така, яку можна навчити це усвідомлювати в разі, якщо вона того не може зробити. Таким чином, бачимо два вектори відповідностей, необхідних, щоби теорії працювали: 1) постійна оцінка людиною відповідностей між внутрішнім і зовнішнім світами та можливість корекції цієї відповідності з двох боків – або змінювати внутрішній світ (систему оцінювання, ступінь зусиль тощо), або зовнішній (змінювати сферу

активності); 2) відповідність образу людини ідеалу раціональності й прагматичності, який постійно занурений у процес оцінки (цілком адекватна картина для доби модерну).

Дискурс експансії найвиразніше прочитується у теоріях мотивації досягнення, владної та афіліативної мотивації Дж. Аткинсона [1515], Д. МакКлеланда [07], Г. Гекгаузена [011], С. Ксьонзскі, А. Меграбяна [21], соціо-когнітивний підхід К. Двек, Е. Леггет [9]. На відміну від дискурсу автентичності тут відсутнє надання мотиваціям / потребам базового статусу (хоча їхні біологічні детермінанти-відповідники аналізуються, але радше як гіпотези; йдеться про такі деривати: мотив новизни – мотивація досягнення, мотив впливу – мотивація влади, мотив контакту – мотивація афіліації, мотив сталості – мотивація уникання). Натомість центральна увага зосереджується на можливості **розвитку / формування** мотивації певного типу та її **наслідках** для людини / організації / країни. Новим у теоріях цього типу є спроба крос-культурного аналізу структури «суспільних мотиваційних тенденцій» та дослідження їхніх історико-соціо-культурних детермінант і наслідків, а також розробка тренінгових систем розвитку мотивації досягнення та владної мотивації, у центрі яких, на нашу думку, трансдискурсивне позиціонування – вихід учасників тренінгу із традиційного для них дискурсу (фізичне переміщення, виривання зі звичних обставин) та демонстрація нових дискурсів завдяки підключенню когнітивних та емоційних ресурсів (навчання, вправи, демонстрації тощо).

Відповідно, можна висувати: 1) зберігається компонентне уявлення про мотивацію – існують певні мотивації, їх може бути більше чи менше, вони можуть мати ту або ту актуальність, але існування самих цих параметрів, цих координатних осей незаперечно; 2) хоча сам образ-ідеал людини у цих теоріях розмитий і нестабільний, визначається контекстом існування (метафорично – людина може мати різні координати в рамках визначеної системи) – імпліцитно визнається, що людина з мотивацією досягнення, влади та афіліації вище середнього рівня, переважання орієнтації на «оволодіння майстерністю» – це добре, і бажано, щоби людина цьому образу відповідала (тут виразно простежується вплив індустріального / організаційного психометричного дискурсу); 3) другою імпліцитною характеристикою образу-ідеалу є його експансія у зовнішній світ, його активний вплив на нього через досягнення в діяльності, через бажання впливати на нього і вступати в контакт з іншими, власне через що і йдеться про дискурс експансії –

людина тут не занурена у власний світ у пошуках відповідності самості чи оцінку своїх впливів, а звернена до зовнішнього світу, готова і бажає на нього впливати і змінювати.

Висновки. Узагальнюючи характеристики дискурсів сучасних наукових теорій мотивації, робимо такі висновки:

1) усіх їх об'єднує тема «зовнішньої відповідності», бо кожна з теорій має свій образ-ідеал людини і, відповідно, іманентно закладену полюсність у сприйманні особистості, яка не відповідає цьому ідеалу або наближається до нього;

2) також у цих теоріях простежується тема «внутрішньої відповідності», бо є експліцитне / імпліцитне уявлення про наявність певного внутрішнього утворення (базових потреб, оцінної системи, мотиваційних координат), потреба у відповідності якому є ознакою психічно цілісної, здорової, творчої, адаптованої до світу особистості;

3) три провідні аналізовані дискурси можна впорядкувати за ступенем домінування ідеї внутрішньої / зовнішньої відповідності від максимального до мінімального – дискурс автентичності, дискурс оцінювання та дискурс експансії;

4) врахування тези про соціокультурну зумовленість наукових дискурсів дає змогу зробити висновок про залежність мотиваційних теорій від сучасних епістем, типів раціональності, образів особистості в цілому;

5) незважаючи на постмодерну переорієнтацію психологічної науки, поступове утвердження постнекласичних методологічних орієнтирів, у царині психології мотивації триває домінування модерної метафори «відповідності», яка на сьогодні не є настільки продуктивною, щоб забезпечити новий якісний стрибок у психологічній науці в цілому і психології мотивації зокрема;

6) за останні десятиліття, зокрема й у модерних теоріях мотивації, спостерігаємо окремі зрушення, які, по суті, є відповіддю на виклики доби постмодерну, і які ми позначили як зародження «дискурсу конструювання», характеристики якого близькі метафорі «становлення», і подальше розширення та поглиблення якого видається продуктивними для конструювання мотиваційної тематики у новому, постмодерному руслі;

7) аналіз розробок вітчизняних учених дає змогу виділити кілька тез, які підтверджують припущення про трансформацію метафори «відповідності» у метафору «становлення» у царині психології мо-

тивації: ідентичність має наративну природу, а розгляд її в темпоральному полі дозволяє з'ясувати її механізм – мотиваційно-сміслову структурування майбутнього (К. О. Черемних [05]); мотиваційний і когнітивний репертуар людини обмежений засвоєною і виробленою особистістю ідеологією (В. О. Васютинський [028]); мотив як відображення у свідомості відношень людини і світу може бути описаний у вигляді багаторівневої системи (інформаційна, ресурсна, регулятивна – координаційна і субординаційна складові частини), а його значення може являтися суб'єкту як відчуття, предмет, поняття, сенс; мотиваційна сфера – цілісна, відкрита, незавершена, динамічна, зовнішньо- і внутрішньодетермінована, самоорганізована система (В. О. Бодров, Г. В. Ложкін, О. М. Плющ [3]).

Література

1. Бодров В. А. Нелинейная модель мотивационной сферы личности / В. А. Бодров, Г. В. Ложкин, А. Н. Плющ // Психологический журнал. – 2001. – Т. 22. – № 2. – С. 90–100.
Bodrov V. A. Nelyneynaya model' motyvatsyonnoy sfery lychnosty [Non-linear model of motivational sphere of personality] / V. A. Bodrov, H. V. Lozhkyn, A. N. Plyushch // Psykholohycheskyy Zhurnal. – 2001. – Vol. 22, No 2. – P. 90–100.
2. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади / В. Васютинський. – К., 2005. – 492 с.
Vasiutynskiy V. Interaktsiyna psykholohiya vlady [Interactional psychology of power] / Vasiutynskiy Vadym. – K., 2005. – 492 p.
3. Климчук В. О. Дискурс соціального конструкціонізму в сучасній зарубіжній психології мотивації / В. О. Климчук // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей / НАПН України, Ін-т соц. та політ. психології; [ред. рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.]. – К. : Міленіум, 2012. – Вип. 31(34). – С. 71–80.
Klymchuk V. O. Dyskurs sotsial'noho konstruksionizmu v suchasniy zarubizhniy psykholohiyi motyvatsiyi [Disciourse of social constructionosm in modern foreign psychology of motivayion] / V. O. Klymchuk // Naukovi studiyi iz sotsial'noyi ta politychnoyi psykholohiyi. – Kyiv : Milenium, 2012. – Vol. 31(34). –P. 71–80.
4. Кочубейник О. М. Автентичність особистості у її життєвому світі: модуси, процеси, статуси / О. М. Кочубейник. – К. : Видавництво педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 272 с.
Kochubeynyk O. M. Avtentychnist' osobystosti u yiyi zhyttyevomu sviti: modusy, protsesy, statusy [Authenticity of personality in its own life-world: moduses, processes, statuses] / O. M. Kochubeynyk. – Kyiv : Vydavnytstvo pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova, 2010. – 272 p.

5. Леонтьев Д. А. От инстинктов – к выбору, смыслу и самореализации: психология мотивации вчера, сегодня и завтра / Д. А. Леонтьев // Современная психология мотивации / под. ред. Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2002. – С. 4–12.
Leontiev D. A. Ot ynstynktov – k vyboru, smyslu y samorehulyatsyy: psykholohyya motyvatsyy vchera, sehodnya y zavtra [From instincts – to choise, sense and self-realization: psychology of motivation yesterday, today and tomorrow] / D. Leontiev // Sovremennaya psykholohyya motyvatsyy / D. A. Leontiev, ed. – М. : Smysl, 2002. – P. 4–12.
6. Леонтьев Д. А. Самоактуализация как движущая сила личностного развития: историко-критический анализ / Д. А. Леонтьев // Современная психология мотивации / под. ред. Д. А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2002. – С. 13–46.
Leontiev D. A. Samoaktualyzatsyya kak dvyzhushchaya syla lychnostnoho razvytyu: ystoryko-krytycheskyu analiz [Self-actualization as force of personal development: historical and critical analysis] / D. Leontiev // Sovremennaya psykholohyya motyvatsyy / D. A. Leontiev, ed. – М. : Smysl, 2002. – P. 13–46.
7. Макклеланд Д. Мотивация человека / Давид Макклеланд. – СПб.: Питер, 2007. – 672 с.
Maclelland D. Motyvatsyya cheloveka [Human motivation] / D. Maclelland. – SPb. : Piter, 2007. – 672 p.
8. Маслоу А. Мотивация и личность / Абрахам Маслоу . – СПб. : Питер, 2008. – 352 с.
Maslou A. Motyvatsiya i lychnost' [Motivation and personality] / Abrakham Maslou. – SPb : Piter, 2008. – 352 p.
9. Петровский А. В. Основы теоретической психологии / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – М.: Инфа-М, 1998. – 528 с.
Petrovskiy A. V. Osnovy teoretycheskoj psykhologii [Basis of theoretical psychology] / A. V. Petrovskiy, M. H. Yaroshevskyy. – М. : Infa-M, 1998. – 528 p.
10. Титаренко Т. М. Особистісне самоконструювання: пульсації хаосу і порядку / Т. М. Титаренко // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей / НАПН України, Ін-т соц. та політ. психології; [ред. рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.]. – К. : Міленіум, 2012. – Вип. 31(34). – С. 3–11.
Tytarenko T. M. Osobystisne samokonstruyuvannya: pul'satsiyi khaosu i poryadku [Personal self-construction: pulsation of khaos and order] / T. M. Tytarenko // Naukovi studiyi iz sotsial'noyi ta politychnoyi psykholohiyi : zb. statey / NAPN Ukrayiny, In-t sots. ta polit. psykhologiyi; [red. rada: M. M. Slyusarevs'kyu (holova), V. H. Kremen', S. D. Maksymenko ta in.]. – К. : Milenium, 2012. – No 31(34). – P. 3–11.
11. Хеккхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хеккхаузен. – 2-е изд. – СПб: Питер; М.: Смысл, 2003. – 860 с.
Khekkhauzen Kh. Motyvatsyya y deyatel'nost' [Motivation and activity] / Kh. Khekkhauzen. – 2-e izd. – SPb : Pyter; M. : Smysl, 2003. – 860 p.

12. Чепелева Н. В. Методологические основы исследования личности в контексте постнеклассической психологии / Чепелева Н. В. // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика / За ред. Н. В. Чепелевої. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. – Том 2. Вип. 6. – С. 15–24.
Chepeleva N. V. Metodolohycheskyje osnovy yssledovanyya lychnosty v kontekste postneklassycheskoy psykhology [Methodological basis of investigation of personality in context of post-non-classical psychology] / Chepeleva N. V. // Aktual'ni problemy psykhohiyi: Psykhohichna hermenevtyka / Za red. N. V. Chepelyevoyi. – K. : DP «Informatsiyno-analitychne ahentstvo», 2010. – Vol. 2, No 6. – P. 15–24.
13. Черемних К. О. Автонарратив як модель самореалізації студентської молоді / Черемних К. О. // Актуальні проблеми психології. Т. 2. Психологічна герменевтика / За ред. Н. В. Чепелевої. – К., 2007. – Вип. 5. – С. 112–119.
Cheremnykh K. O. Avtonaratyv yak model' samorealizatsiyi student-s'koyi molodi [Autonarrative as model of self-realization of students] / Cheremnykh K. O. // Aktual'ni problemy psykhohiyi. Psykhohichna hermenevtyka / Chepelyeva, ed. – K., 2007. – Vol. 2, No 5. – P. 112–119.
14. Adams J. S. Inequity in social exchange / J. S. Adams // Adv. Exp. Soc. Psychol. – 1965. – No 62. – P. 335–343.
15. Atkinson J. V. Personality, Motivation and Action. – New York : Praeger, 1988.
16. D'Andrade R. G. Schemas and motivation / D'Andrade R.G. // Human Motives and Cultural Models. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – P. 23-44.
17. Danziger K. Naming the Mind: How Psychology Found its Language. / K. Danziger. – London : Sage, 1997. – 224 p.
18. Deci E. L. Human autonomy: The basis for true self-esteem / Deci, E. L., Ryan, R. M. // Efficacy, Agency, and Self-esteem. – New York : Plenum, 1995. – P. 31–49.
19. Dweck C. S. A social-cognitive approach to motivation and personality / Dweck, C. S., Leggett, E. L. // Psychological Review. – 1988. – No 95. – P. 256–273.
20. Gergen, K. J. The place of the psyche in a constructed world. / Gergen, K. J. // Theory & Psychology. – 1997. – No 7(6). – P. 723–746.
21. Goldstein K. The Organism: A Holistic Approach to Biology Derived from Pathological Data in Man. / Goldstein, K. – New York : American Book Company, 1939. – 420 p.
22. Hickey D. T. Motivation and contemporary socio-constructivist instructional perspectives / D. T. Hickey // Educational Psychologist. – 1997. – No 32. – P. 175–193.
23. Locke E. A. The motivational effects of knowledge of results: A goal-setting phenomenon? / Locke, E. A., Cartledge, N., & Koeppel, J. // Psychological Bulletin. – 1968. – No 70. – P. 474–485.
24. Mehrabian A. Some determiners of social interaction / Mehrabian A., & Ksionzky S. // Sociometry. – 1972. – No 35. – P. 588–609.

25. Reis H. T. Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. / Reis H. T., Sheldon K. M., Gable S. L., Roscoe J., Ryan R. M. // *Personality and Social Psychology Bulletin*. – 2000. – No 26. – P. 419–435.
26. Rogers C. R. The actualizing tendency in relation to «motives» and to consciousness / Rogers C. R. // *Nebraska symposium on motivation*. – 1963. – Vol. 11. – P. 1–24.
27. Ryan R. M. On Happiness and Human Potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being // *Annual Review of Psychology* – 2001. – Vol. 52. – P. 141–166.
28. Sivan E. Motivation in social constructivist theory / Sivan E. // *Educational Psychologist*. – 1986. – No 21. – P. 209–233.
29. Vroom V. H. Some Personality Determinants of the Effects of Participation, / Vroom V. H. // *Journal of Abnormal Social Psychology*. – 1959. – No 59. – P. 322–327.
30. Walker R. A. Investigating motivation in context: Developing sociocultural perspectives. / Walker R. A., Pressick-Kilborn. Arnold L. S. and Sainsbury E. // *European Psychologist*. – 2004. – No. 9. – P. 245 – 256.